

УДК 371.2(09)

DOI: [https://doi.org/10.35387/od.2\(26\).2024.99-112](https://doi.org/10.35387/od.2(26).2024.99-112)

АНДРАГОГІЧНИЙ ПІДХІД ДО ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ: ДОСВІД, НАУКОВІ РОЗВІДКИ, ПЕРСПЕКТИВИ

Дубасенюк **Олександра**
Антонівна – доктор
педагогічних наук, професор
Житомирського державного
університету Імені Івана
Франка

Dubaseniuk Oleksandra – Doctor
of Sciences in Pedagogy,
Professor of Zhytomyr Ivan Franko
State University

ORCID iD: <http://orcid.org/0000-0002-9447-4527>

E-mail: dubasenyuk@ukr.net

Вознюк **Олександр**
Васильович – доктор
педагогічних наук, професор
Житомирського державного
університету Імені Івана
Франка

Vozniuk Oleksandr – Doctor of
Sciences in Pedagogy, Professor
of Zhytomyr Ivan Franko State
University

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-4458-2386>

E-mail: alexvoz@ukr.net

Анотація. У статті представлено результати наукових пошуків в Україні у сфері освіти дорослих на початку XXI століття, зокрема монографічні дослідження цього періоду, в яких аналізуються особливості освіти дорослих у перспективі сучасних змін: теоретико-методологічні та методичні засади, інноваційні технології. Використання андрагогічного підходу дозволило проаналізувати базові дефініції у досліджуваній сфері і на цій основі підготувати навчально-методичні посібники з основ освіти дорослих. Виявлено, що концептуальною тенденцією сучасної освіти дорослих є її неперервність та інноваційність. Диференційовано основні чинники, що підтверджують важливість утвердження парадигми неперервної освіти: впровадження інноваційних технологій, конкурентоспроможність, неперервні й швидкі зміни в усіх сферах життя, підвищення кваліфікації учасників освітнього процесу у системі неперервної освіти. Доведено, що інтелектуальний потенціал є найбільш вагомим показником вимірювання рівня розвитку країни. З'ясовано, що освіта дорослих – феномен, характерний для високорозвинених країн світу. Проведено дослідження проблеми формування професійної компетентності здобувачів освіти з освітньої компоненти «Технологія навчання дорослих» за певними рівнями (високий, достатній, середній) і відповідними критеріями

(цілемотиваційний, когнітивний, процесуальний, рефлексивний). На цій основі розроблено концептуальну модель формування професійної компетентності здобувачів освіти у сфері освіти дорослих. Відповідно до зазначеної моделі здобувачі освіти мають оволодіти певними якостями у сфері освіти дорослих, зокрема цілеспрямованістю і вмотивованістю щодо засвоєння необхідних знань, умінь, навичок, формування певних професійних компетентностей; вони не тільки відчують постійну потребу у нових знаннях, але й здійснюють їх пошук, опановують інноваційними методами і засобами, цифровими технологіями, відчують потребу і бажання працювати з різними категоріями дорослих людей.

Ключові слова: освіта дорослих; андрагогічний підхід; неперервність та інноваційність освіти; здобувачі освіти; професійна компетентність; концептуальна модель; технологія навчання дорослих.

**Dubaseniuk Oleksandra,
Vozniuk Oleksandr**

ANDRAGOGIC APPROACH TO STUDENTS TRAINING IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS: EXPERIENCE, SCIENTIFIC INVESTIGATIONS, PERSPECTIVES

Abstract. The article presents the results of scientific research in Ukraine in the field of adult education at the beginning of the 21st century, in particular monographic studies of this period, which analyze the features of adult education in the perspective of modern changes: theoretical, methodological and methodical principles, innovative technologies. The use of the andragogic approach made it possible to analyze the basic definitions in the researched field and, on this basis, to prepare educational and methodical manuals on the basics of adult education. It was revealed that the conceptual trend of modern adult education is its continuity and innovation. The main factors that confirm the importance of establishing the paradigm of continuous education are differentiated, such as: introduction of innovative technologies, competitiveness, continuous and rapid changes in all spheres of life, improvement of qualifications of participants in the educational process in the system of continuous education. It has been proven that intellectual potential is the most important indicator of measuring the level of development of the country. It was found that adult education is a phenomenon that is a characteristic of highly developed countries of the world. There was conducted the study of the problem of formation of professional competence of students of the educational component «Technology of adult training» according to certain levels (high, sufficient, average) and corresponding criteria (goal-motivational, cognitive, procedural, reflective). On this basis, a conceptual model of the formation of professional competence of education seekers in the field of adult education was developed. In accordance with the specified model, the students should master certain qualities in the field of adult education, in particular,

purposefulness and motivation to acquire the necessary knowledge, abilities, skills, and the formation of certain professional competencies; they not only feel a constant need for new knowledge, but also search for it, master innovative methods and means, digital technologies, feel the need and desire to work with different categories of adults.

Key words: *adult education; andragogic approach; continuity and innovativeness of education; education seekers; professional competence; conceptual model; adult education technology.*

Постановка проблеми, її актуальність. Нині у світі відбуваються важливі глобальні перетворення у контексті розвитку постіндустріального інформаційного суспільства, що ґрунтуються не лише на знаннях, але й на професійній компетентності спеціалістів. Концепція сучасної людиноцентристської освітньої парадигми, за В. Кременем, стимулює фахівців осмислювати новітні соціально-економічні умови, які змінюють не тільки інституціалізовану систему освіти, а також види взаємодії її компонентів, соціальні позиції суб'єктів освітнього процесу.

Аналіз актуальних досліджень і публікацій. Початок ХХІ століття характеризується активізацією наукових пошуків в Україні у сфері освіти дорослих. З'явилися численні монографічні дослідження (Л. Лук'янова, Л. Сігаєва, О. Аніщенко та ін.) (Лук'янова, Аніщенко, Сігаєва та ін., 2012), аналізуються особливості освіти дорослих у перспективі змін: інновації, технології, прогнози (А. Василюк, А. Стоговський та ін.) (Освіта дорослих у перспективі змін, 2017), представлена андрагогічна модель навчання в контексті американського досвіду (О. Огієнко, І. Литовченко та ін.) (Огієнко, Литовченко, 2013).

Науковцями Житомирської науково-педагогічної школи цій проблемі присвячено дві колективні монографії, перша – «Теорія і практика професійної майстерності в умовах цілежиттєвого навчання» (2016 рік), у якій відображено теоретичні і практичні здобутки провідних науковців України: теоретико-методологічні засади педагогічної майстерності на основі концептуальних ідей академіка І.А. Зязюна, а також проблеми освіти дорослих в умовах ціложиттєвого навчання, практико-орієнтовані підходи до професійної майстерності фахівців. Також окреслено перспективи розвитку концепції неперервної освіти дорослих (Теорія і практика професійної майстерності в умовах ціложиттєвого навчання, 2016). Визначена проблема знайшла продовження у другій колективній монографії – «Професійна освіта: андрагогічний підхід» (2018 рік). У монографії представлено наукові здобутки дослідників різних регіонів України у контексті актуалізації андрагогічного підходу. Науковцями обґрунтовано теоретичні та прикладні аспекти професійної освіти: вітчизняний і зарубіжний досвід, теоретичні засади проблеми, яка розглядається, зокрема О. Дубасенюк проаналізовано історико-

педагогічний та прикладний аспекти розвитку андрагогіки, Л. Лук'янова дослідила освітні потреби різних категорій дорослих у контексті особистісного і професійного розвитку, С. Горобець, О. Горобець – методичні й технологічні основи професійної освіти фахівців, зокрема представлено технології дистанційного та змішаного навчання у процесі післядипломної освіти, також відображено та проаналізовано ціннісно-орієнтовані моделі професійного розвитку особистості сучасного фахівця (Професійна освіта: андрагогічний підхід, 2018).

У царині української освіти підготовлено численні навчально-методичні посібники з основ освіти дорослих (Архіпова, 2002), (Вихрущ, Вихрущ, Романишина, (2018), (Дубасенюк, Самойленко, 2020). Крім того Л. Лук'яновою та О. Аніщенко конкретизовано базові дефініції з освіти дорослих у термінологічному словнику з освіти дорослих (Лук'янова, Аніщенко, 2014). Н. Павлик розроблено теорію і практику організації неформальної освіти молоді (Павлик, 2017). Водночас українськими науковцями розроблено інноваційні технології у сфері освіти дорослих, (Лук'янова, Аніщенко, Сігаєва та ін., 2013), а також окремі інтерактивні технології (Сисоєва, 2011), (Пашко, 2013), технології ораторського мистецтва (Т. Конівіцька, Н. Серєда, О. Квасник) та ін.

У цьому контексті актуальним напрямом дослідження постає розробка андрагогічних моделей професійної підготовки майбутніх фахівців.

Мета статті: на основі аналізу андрагогічного підходу до підготовки здобувачів освіти у закладах вищої освіти обґрунтувати концептуальну модель андрагогічної підготовки майбутніх фахівців.

Виклад основного матеріалу дослідження. Важливо зазначити, що в основу неперервної освіти покладено філософсько-педагогічну концепцію освіти дорослих, яка охоплює такі моменти, як: цілеспрямоване засвоєння соціокультурного досвіду з використанням здобутків усіх рівнів освіти; дотримання принципів освітньої політики, що передбачає створення умов для навчання протягом життя; у центрі освітньої політики постає особистість, її бажання і прагнення розвитку. За таких умов освіта дорослих постає як складова неперервної освіти, мета якої соціально-економічна адаптація дорослої людини до перетворень, що відбуваються у суспільстві, пролонгований процес і результат розвитку і виховання особистості засобами реалізації освітніх програм і послуг упродовж життя. При цьому неперервні зміни на соціокультурному ландшафті країни та світу в цілому вимагають формування особистості всіх учасників освітньої діяльності, здатної до сприйняття цих змін, усвідомлення суспільних перетворень, сприйняття змін як соціальної норми. Освіта при цьому розуміється як триєдиний цілісний процес, який характеризується, по-перше, засвоєнням досвіду попередніх поколінь, по-друге, – формуванням типологічних якостей особистості, по-третє, – розумовим і фізичним розвитком людини

(Дзюба, Коваленко, 2013).

Існують різні тлумачення концепту «освіта дорослих» і по різному визначається її зміст. Зокрема, фундатор андрагогіки, американський вчений М. Ноулз стверджує, що зазначене поняття охоплює три різних значення: широке, вузьке й загальне (Knowles, 1980). У широкому розумінні – це процес навчання дорослих; у вузькому – комплекс організованих дій щодо навчання дорослих, які здійснюється багатьма закладами з метою досягнення специфічних цілей; загальне значення об'єднує процеси й дії в ідею, яка реалізується в соціальній практиці, що й дозволяє розглядати «освіту дорослих» як соціальний інститут задля задоволення потреб дорослої людини в освіті, культурі, адаптації до соціуму. Відтак, «освіта впродовж життя, за Л. Лук'яною, – це система освітньої практики, яка розглядає навчальну діяльність людини як невід'ємну й природну складову її життя в будь-якому віці... це цілісний процес, що забезпечує поступальний розвиток творчого потенціалу особистості, всебічне збагачення її духовного світу» (Лук'янова, Аніщенко, Сігаєва та ін., 2013, с. 7).

Освіта дорослих охоплює такі форми, як формальна (регламентується з боку держави, здійснюється у спеціальних освітніх установах; включає звичайну систему професійної освіти та різноманітні курси перепідготовки і підвищення кваліфікації; передбачає отримання загальновизнаного диплому або свідоцтва), неформальна (пов'язана зі сферою захоплень, творчості; має структуровані програми, які формально не визнаються національними системами; відбувається у будь-якому місці; необов'язково закінчується отриманням диплому; може передбачати відвідування клубів, гуртків, лекторіїв, секцій тощо), інформальна (відбувається в процесі спілкування, читання, осмислення досвіду; здійснюється за межами стандартного освітнього середовища; реалізується за рахунок власної активності індивідів в культурно-освітньому середовищі; як самоосвіта передбачає відвідування бібліотек, театрів, музеїв тощо). За таких умов доросла людина перетворює освітні потенціали суспільства в дієві чинники свого розвитку (Марчук, 2020).

Відтак, концептуальний сенс сучасної освіти дорослих полягає у її неперервності. Неперервна освіта розглядається у різних аспектах: по-перше, це пролонговане засвоєння особистістю соціокультурного досвіду з використанням усіх ланок освітньої системи; по-друге, реалізація неперервної освіти передбачає дотримання принципів організації чинної системи освіти, освітньої політики, спрямованої на створення умов для навчання людини впродовж усього її життя; по-третє, неперервна освіта має забезпечити логічний взаємозв'язок і наступність різних ланок освіти (забезпечує поступальний розвиток творчого потенціалу особистості, всебічне збагачення її духовного світу» (Лук'янова, Аніщенко, Сігаєва та ін., 2013). Загалом, освіта дорослих спрямована на максимальне

задоволення потреб особистості, суспільства, держави (Марчук, 2020, с. 118).

За таких умов можна говорити про певні *наслідки реалізації освіти дорослих* для особистості (її самовдосконалення, адаптація до змін у соціально-економічному, політичному розвитку), для держави (підготовка компетентних працівників, здатних вивести країну на високий рівень соціально-економічного та культурного розвитку), для суспільства у цілому (формування соціально активних осіб, які мають адаптуватися до реалій життя, членів суспільства, які орієнтуються на загальнолюдські цінності).

Виокремимо основні чинники, що підтверджують позитивні аспекти неперервної освіти у контексті розвитку як окремих держав, так і світу в цілому:

- упровадження інноваційних технологій, що вимагає відповідної кваліфікації, яка, у свою чергу, потребує постійне оновлення знань після набуття базової вищої освіти;
- конкурентоспроможність, що свідчить про високий рівень конкуренції між країнами, які мають сучасну систему вищої освіти і програми неперервної освіти у різних галузях;
- неперервні й швидкі зміни в усіх сферах життя країни, зміни в виробничих технологіях, вимагають неперервного навчання персоналу;
- для більшості підприємств ефективним є підвищення кваліфікації своїх співробітників у системі неперервного навчання, ніж залучення нових кадрів (Лук'янова, Аніщенко, Сіраєва та ін., 2013).

В європейській і світовій теорії та практиці неперервної освіти дорослих сформульовано ключові принципи, на засадах яких й відбувається розвиток цього освітнього напрямку: нові базові знання і навички для усіх; збільшення інвестицій у людські ресурси; інноваційні методики викладання і навчання; нова система оцінювання набутої освіти; розвиток системи консультування; наближення освіти до особистості. Постійне набуття нових знань, оволодіння інноваційними методиками і технологіями сприяє підвищенню відповідної кваліфікації спеціалістів, що й підтверджує провідний принцип сучасної освіти – її неперервність як стратегічний орієнтир суспільного прогресу та нівелювання відомого феномену, що отримав назву *«напіврозпад компетентностей сучасного фахівця»* (Вознюк, 2021).

Відтак, світовий досвід свідчить, що інтелектуальний потенціал є найбільш вагомим показником вимірюванням рівня розвитку країни. У зазначеному контексті освіти дорослих доцільно розуміти як феномен, характерний для високорозвинених країн світу, що є загальноновизнаним фактом: переважна більшість країн, у певному сенсі, своїм технологічним, соціокультурним і економічним прогресом зобов'язані освіті дорослих. Так само, як і вектор свого подальшого соціально-економічного зростання вони репрезентують через розвиток освіти дорослих. До таких країн віднесемо

скандинавські (Данія, Фінляндія, Ісландія, Норвегія, Швеція), англосакські країни (Австралія, Канада США, Австрія).

За даними ЮНЕСКО, достатнього рівня національного добробуту, світового стандарту можуть досягти лише ті країни, в яких 40-60% працездатного населення мають вищу освіту. Підтверджено, що соціально-економічні, політичні реформи набули ефективності за умови перенавчання не менш як 25% дорослого, працездатного населення. З неперервною освітою дорослих відкриваються нові можливості, пов'язані із наявністю позитивного потенціалу для особистісного розвитку, із забезпеченням цілісності особистісно-професійного розвитку людини, з утвердженням її єго-ідентичності, із саморозвитком та з розвитком почуття відповідальності; з виробленням суб'єктивних критеріїв особистості та ін. (Вовк, Філіпчук, Грищенко та ін., 2019).

Вважаємо за доцільне акцентувати увагу на тому, що в Житомирському державному університеті імені Івана Франка виявлено високий потенціал щодо реалізації розглянутих аспектів освіти дорослих. Тут здобувачі освіти магістерського рівня (130 осіб) протягом 2023-2024 року навчання вивчають курс «Технологія навчання дорослих» (Дубасенюк, Мирончук, Сидорчук, 2023). Нами проводилося дослідження рівнів засвоєння матеріалу з цієї дисципліни, що виявило високий (19,4 %), достатній (64,5%), середній (16,1%) рівні за такими критеріями, як цілемотиваційний, когнітивний, процесуальний, рефлексивний.

Високий рівень. Магістранти глибоко розуміють сутність базових понять та їх категоріальні ознаки і взаємозв'язки між ними. Науковий контекст андрагогічного знання корелюють з такими дефініціями, як: «дорослість», «доросла людина», «освіта», «освіта дорослих», «неперервна освіта», «андрагог», «андрагогіка». Освіта розглядається магістрами як соціокультурний феномен. Вони всебічно осмислюють предмет, завдання андрагогіки, а також місце андрагогіки в системі наук. Уміло аналізують чинники освіти дорослих, причини розвитку освіти дорослих та неперервної освіти, роль постійного, систематичного навчання в системі освіти дорослих. Здобувачі освіти розглядають андрагогіку як міждисциплінарний і комплексний напрям педагогічної науки, як субдисципліну педагогіки, як галузь наукового знання, сферу соціальної практики, навчальну дисципліну (людинаєзнавства). Осмислюють мету андрагогіки – розкривати закономірності, соціальні й психологічні чинники ефективної освіти (навчання й виховання) дорослих, процес становлення та шляхи розвитку андрагогіки. Всебічно та глибоко аналізують концептуальні основи сучасної парадигми освіти та законодавче і нормативно-правове забезпечення освіти дорослих. Вони зацікавлено розглядають особливості розвитку освіти дорослих в Україні: етапи та специфіку її розвитку, аналізують специфіку розвитку освіти дорослих в Україні у контексті реалізації міжнародних програм. Здобувачі освіти синтезують ознаки адаптації дорослого до умов

життя в пострадянському суспільстві (90-ті рр. XX ст.), а також у ситуації воєнного стану. Викликає інтерес проблема, яка розглядає особливості дорослої людини як суб'єкта освіти і навчання, періодизацію її життя та основні психофізичні закономірності розвитку дорослих, здобувачі освіти детально аналізуються кризи розвитку дорослої людини і кризові ситуації.

Студенти, що характеризуються високим рівнем, націлені та вмотивовані на вивчення окресленої дисципліни, оскільки й самі відносяться до категорії дорослих людей. Вони прагнуть пізнати особливості освіти дорослих, напрями її розвитку в сучасних умовах, осмислити сутнісні чинники, що впливають на процес розвитку освіти дорослих. Здобувачі освіти прагнуть досконало вивчити форми, методи освіти дорослих, їх специфіку. Глибоко аналізують тенденції освіти дорослих та чинники, що впливають на її розвиток. Їх відповіді на практичних заняттях завжди повною мірою відображають сутність питання, що розглядається. Вони орієнтовані на набуття професійної майстерності як складової професіоналізації освіти дорослих, яка також розглядається при вивченні дисципліни. Мають власну точку зору щодо необхідності упровадження освіти дорослих упродовж цілежиттєвого навчання.

Достатній рівень. Магістранти цього рівня в основному усвідомлюють особливості зазначеної освітньої компоненти, прагнуть оволодіти базовими поняттями та основними положеннями дисципліни. Проте характеристика понять іноді потребує уточнення деяких категоріальних ознак, їх особливостей. Для прикладу, поняття «неперервна освіта» розглядається частиною студентів у вузькому значенні як післядипломна освіта. Більшість студентів добре орієнтуються у формах, методах освіти дорослих. Уміло характеризують сутність освіти дорослих як соціокультурного явища, етапи розвитку освіти дорослих. Виділяють особливості освіти дорослих в Україні, ураховуючи сучасну ситуацію, воєнний стан. Осмислюють достатньою мірою особливості дорослої людини, її призначення. Усвідомлюють необхідність освіти впродовж життя, характеризують види освіти дорослих: формальну, неформальну, інформальну, та їх специфіку, наводять конкретні приклади, що підтверджують теоретичні положення. Їх відповіді на практичних заняттях в основному характеризуються повнотою та розумінням сутності проблеми, що розглядається. Вони переконані у необхідності неперервного навчання.

Середній рівень. Магістранти не вмотивовані на засвоєння окресленої дисципліни, вивчають її у міру необхідності. Мають загальне уявлення про базові дефініції дисципліни і не усвідомлюють їх важливість повною мірою. Тенденції розвитку освіти дорослих розглядаються ними поверхово. Вони не прагнуть осмислити форми та методи освіти дорослих. Їх знання мають уривчастий характер. Не повною мірою орієнтуються у проблемах, які розглядають. Не завжди можуть охарактеризувати необхідність освіти дорослих упродовж життя, не здатні повно

охарактеризувати концептуальні засади освіти дорослих, особливості її розвитку в Україні. Поверхово аналізують освітні зміни та соціально-економічні перетворення в сучасних умовах. Називають види освіти дорослих, але більше уваги приділяють формальній освіті. Не завжди можуть пояснити головні відмінності дорослої освіти від дитячої.

На основі теоретичних положень, які представлено у концептуальній ідеї андрагогічної підготовки майбутніх фахівців як методологічної основи їх практичної підготовки, що детермінуються системою професійних знань, умінь, особистісних якостей, досвіду та враховують особливості професійної діяльності фахівця, нами розроблено та змістовно схарактеризовано концептуальну модель сформованості професійної компетентності здобувачів освіти.

Мета створення концептуальної моделі передбачає розробку та реалізацію стратегії розвитку професійної компетентності магістрантів у сфері освіти дорослих, що передбачає конкретизацію завдань: діагностику вихідного рівня підготовки, опрацювання ефективних шляхів набуття професійної компетентності здобувачів освіти (змісту та методів, технологій), корекцію й моніторинг цього процесу, оцінку ефективності реалізації пропонованої стратегії.

Визначені мета і завдання моделі пов'язані з соціальним замовленням суспільства – підготовкою фахівців із сформованим творчим рівнем професійної готовності до роботи у сфері освіти дорослих. За В.А.Штоффом, модель – це «...така мисленнева або матеріально реалізована система, яка відображає або відтворює об'єкт дослідження і здатна змінити його так, що її вивчення дає нову інформацію про цей об'єкт». Отже модель – це мета, засіб і результат процесу моделювання, що є характеристикою якості об'єкта дослідження. За таких умов концептуальна модель в педагогіці розглядається як відкрита динамічна інтегрована система, що включає мету, завдання, методологічні підходи, принципи, педагогічні умови, зміст, методи, функції, технології, результат сформованості професійної компетентності у контексті урахування сучасних викликів та актуальних вимог до фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр». Окреслена модель включає наступні блоки: цілемотиваційний, методологічний, організаційний, змістовий, діяльнісний, результативний. Розвиток цих компонентів забезпечує підвищення рівня професійної компетентності здобувачів освіти.

Цілемотиваційний блок визначає мету (сформувані належний рівень професійної компетентності магістрантів у сфері освіти дорослих), відповідні завдання: 1) сформувані цілісну систему загально педагогічних знань та умінь, професійних та особистісних якостей, досвіду для роботи у сфері андрагогіки, 2) розвивати мотиваційну сферу здобувачів освіти до неперервного особистісного та фахового зростання, 3) розробити та запровадити в освітній процес навчання форми, методи, технології щодо

розвитку професійної компетентності, 4) створити діалогічну конструктивну взаємодію у процесі навчання.

Методологічний блок реалізує загальнонаукові підходи (системний, андрагогічний, синергетичний, акмеологічний); конкретна наукові (особистісно-діяльнісний, компетентнісний, середовищний, професіографічний, адаптивний) та відповідні принципи: науковості, неперервності, пролонговості, наступності, відкритості, індивідуалізації, диверсифікації, діяльності, методичного супроводу, рефлексії.

Організаційний блок включає необхідні педагогічні умови: 1) діагностування особливостей та індивідуальних труднощів здобувачів освіти як представників дорослої людини; 2) стимулювання пізнавального інтересу здобувачів освіти до неперервної освіти і самоосвіти; 3) введення в освітній процес систему методичного забезпечення (зміст, форми, методи, технології), що відповідають андрагогічним засадам освітнього процесу; 4) урахування в освітньому процесі потреб різних категорій дорослих для створення сприятливого освітнього середовища, що стимулює професійний розвиток; забезпечує самореалізацію творчого потенціалу особистості.

Змістовий блок виражає зміст освітньої діяльності: 1) оволодіння ґрунтовними знаннями, навичками у сфері освіти дорослих, творчими способами мислення, формування необхідних якостей; 2) осмислення здобувачами вищої освіти сутності і особливості дорослої людини як суб'єкта освіти і навчання; 3) виявлення андрагогічного потенціалу формальної, неформальної та інформальної освіти дорослих; 4) демократизація й діалогізація навчальної взаємодії у процесі вивчення фахових дисциплін.

Діяльнісний блок охоплює як традиційні, так і інноваційні форми, методи, технології, які сприяють поглибленню знань здобувачів освіти; творчому засвоєнню передового педагогічного досвіду. До структурних елементів відносимо: тестування, експертне оцінювання, самооцінку, цілепокладання, планування, організацію освіти. Здобувачі освіти оволодівають формами і методами організації навчання дорослих. Розглядають основні етапи навчання за моделлю Д. Колба, характеризують можливості комбінованого та контекстного навчання, а також тренінгової та групової взаємодії в організації навчання дорослих. Це передбачає ознайомлення із сутністю та видами тренінгу, алгоритмом проведення тренінгових занять, особливостями застосування методу дискусії та розробки веб-квестів, що відповідають андрагогічним засадам освітнього процесу. У зазначеному контексті важливим є використання інтерактивних форм організації навчання в системі освіти дорослих, удосконалення умінь та навичок роботи в групах дорослих, здійснення презентації індивідуальних освітніх програм для дорослих.

Результативний блок відображає результати оцінювання рівня сформованості професійної компетентності здобувачів освіти та відповідний самоаналіз у контексті прагнення до подальшої неперервної освіти. Аналіз здійснюється за такими критеріями: цілемотиваційний, когнітивний, процесуальний, рефлексивний, які реалізують основні аспекти діяльності здобувачів освіти у навчанні і характеризують функціональний показник; результативно-особистісний критерій відображає результати діяльності здобувачів освіти, їх прагнення до самовдосконалення, особистісні та професійні якості, їх андрагогічну та соціальну значущість. Відтак, результативні характеристики відбивають здатність здобувачів освіти діяти в різних життєвих і професійних ситуаціях, особливості формування у майбутніх фахівців професійної ментальності в широкому життєдіяльному контексті, тобто транспрофесіоналізм як «здатності реалізації ідей і способів професійного вдосконалення, професійного розвитку».

Загальним результатом навчання у системі освіти дорослих є сформованість професійної компетентності майбутніх фахівців, перенесення акцентів з рівня знань суб'єктів навчання на їх уміння використовувати інформацію для вирішення практичних проблем у сфері освіти дорослих.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Таким чином, на основі аналізу наукової літератури з проблем андрагогіки певним еталоном у зазначеному контексті постає концептуальна модель високого рівня формування професійної компетентності. Відповідно до окресленої моделі здобувачі освіти оволодівають такими якостями, як цілеспрямованість і вмотивованість щодо засвоєння необхідних знань, умінь та навичок у царині освіти дорослих; вони відчують постійну потребу у нових знаннях, здійснюють їх пошук, опановують інноваційні методи, засоби, цифрові технології, відчують потребу і бажання працювати з різними категоріями дорослих людей, пізнавати їх особистісно-професійні, психофізіологічні особливості/характеристики. Здобувачі освіти високого рівня характеризуються здатністю до неперервної самоосвіти, самоаналізу; адаптивним підходом, що дає змогу урахувати сучасні виклики, кризові ситуації; зацікавлені здобувачі освіти невтомно працюють над самовдосконаленням, прагнуть відчувати постійний прогрес в оволодінні інноваціями, новими інформаційними знаннями.

Перспективи подальших досліджень у зазначеному напрямі передбачають продовження науково-експериментальної роботи щодо вдосконалення законодавчої бази освіти дорослих в Україні, прийняття «Закону про освіту дорослих». Потребує розробки та введення спеціальності «андрагог» у закладах вищої освіти та створення відповідних робочих місць, що вже здійснено у розвинених країнах світу.

Список використаних джерел

- Архипова, С. П. (2002). *Основи андрагогіки: навч. посіб.* Черкаси, 92.
- Вихрущ, А. В., Вихрущ, В. О., & Романишина, Л. М. (2018). *Загальні основи андрагогіки: навч. посіб.*, Тернопіль: Крок, 351.
- Вовк, М. П., Філіпчук, Н. О., & Грищенко, Ю. В. та ін. (2019). *Технології навчання дорослих в умовах формальної і неформальної освіти: практичн. посіб.*, 320.
- Вознюк, О. В. (2021). Фрактальне моделювання системи компетентностей сучасного вчителя. *Розвиток професійної компетентності педагогічних працівників Нової української школи в умовах післядипломної освіти: зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. інтернет-конференції (онлайн), 14 травня 2021 р.*, Житомир, 39-42.
- Дзюба, Т. М., & Коваленко, О. Г. (2013). *Психологія дорослості з основами геронтології: навч. посіб.*, Полтава, 172.
<http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/5250>
- Дубасенюк, О., & Самойленко, О. (2020). *Основи андрагогіки (для фахівців у галузі освіти дорослих): навч.-метод. посібн.* Житомир: Вид. ПП «Євро-Волинь», 336. <http://eprints.zu.edu.ua/31429/>
- Дубасенюк, О., Мирончук, Н., & Сидорчук, Н. (2023). *Методичні рекомендації для підготовки до практичних занять з освітньої компоненти «Технології навчання дорослих»: для здобувачів магістерського рівня вищої освіти.* Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 70.
- Лук'янова, Л. Б., Сігаєва, Л. Є., & Аніщенко, О. В. та ін. (2012). *Освіта дорослих: теоретичні і методологічні засади: монографія*, Київ: Пед. думка, 272. <https://lib.iitta.gov.ua/11193>
- Лук'янова, Л. Б., & Аніщенко, О. В. (2014). *Освіта дорослих: короткий термінологічний словник.* Київ, Ніжин: Вид. ПП Лисенко М. М., 108. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/7697/>
- Лук'янова, Л. Б., Аніщенко, О. В., & Сігаєва, Л. Є. та ін. (2013). *Сучасні технології освіти дорослих: посіб.* Кіровоград: Імекс-ЛТД, 182. <https://lib.iitta.gov.ua/11192/>
- Марчук, А. В. (2020). *Андрагогіка: навч. посібник.* Львів: ЛьвДУВС, 300.
- Огієнко, О. І., & Литовченко, І. М. (2013). *Андрагогічна модель навчання: американський контекст: монографія.* Київ: Центр учбової літератури, 234.
- Освіта дорослих у перспективі змін: інновації, технології, прогнози: колективна монографія / за ред. А. Василюк, А. Стоговського* (2017). Ніжин: Вид. ПП Лисенко М., 248.
- Павлик, Н. (2017). *Теорія і практика організації неформальної освіти молоді: навч. посіб.* Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 162.
- Пашко, О. (2013). *Навчання дорослих: виклики, специфіка, інтерактивні методи. Український досвід в регіональному економічному розвитку: посібн.* Львів: Галицька видавнича спілка, 108. <https://isc.biz.ua/images/HB/andragog.pdf>

- Професійна освіта: андрагогічний підхід: колективна монографія / за ред. О.А. Дубасенюк. (2018). Житомир : Вид. О.О. Євенок, 452.*
- Сисоева, С.О. (2011). *Інтерактивні технології навчання дорослих: навч.-метод. посіб.* Київ: ВД «ЕКМО», 324.
- Теорія і практика професійної майстерності в умовах ціложиттєвого навчання: монографія / за ред. О.А. Дубасенюк (2016). Житомир. Вид-во Рута, 400. <http://eprints.zu.edu.ua/24639/>*

References (translated and transliterated)

- Arkhypova, S.P. (2002). *Osnovy andrahohiky: navch. posib.* [Basics of andragogy: education. manual] Cherkasy, 92 [in Ukrainian].
- Dubaseniuk, O., & Samoilenko, O. (2020). *Osnovy andrahohiky (dlia fakhivtsiv u haluzi osvity doroslykh)* [Basics of andragogy (for specialists in the field of adult education)]: navch.-metod.posibn. Zhytomyr: Vyd. PP «Yevro-Volyn», 336 [in Ukrainian].
- Dubaseniuk, O., Myronchuk, N., & Sydorchuk, N. (2023). *Metodychni rekomendatsii dlia pidhotovky do praktychnykh zaniat z osvitoi komponenty «Tekhnologii navchannia doroslykh»: dlia zdobuvachiv mahisterskoho rivnia vyshchoi osvity* [Methodological recommendations for preparing for practical classes in the educational component «Technology of adult education»: for applicants of the master's level of higher education]. Zhytomyr: Vyd-vo ZhDU im. I. Franka, 70 [in Ukrainian].
- Dziuba, T.M., & Kovalenko, O.H. (2013). *Psykhologhiia doroslosti z osnovamy herontologhi* [Psychology of adulthood with the basics of gerontology]: navch. posib. Poltava, 172 [in Ukrainian].
- Knowles, M.S. (1980). *The modern practice of adult education: from pedagogy to andragogy.* London: Cambridge Book Company, 400 [in English].
- Lukianova, L.B., & Anishchenko, O.V. (2014). *Osvita doroslykh: korotkyi terminolohichnyi slovnyk* [Adult education: a short glossary]. Kyiv, Nizhyn: Vyd. PP Lysenko M.M., 108 [in Ukrainian].
- Lukianova, L.B., Anishchenko, O.V., & Sihaieva, L.Ye. ta in. (2013). *Suchasni tekhnologii osvity doroslykh* [Modern technologies of adult education]: posib. Kirovohrad : Imeks-LTD, 182 [in Ukrainian].
- Lukianova, L.B., Sihaieva, L.Ye., & Anishchenko, O.V. ta in. (2012). *Osvita doroslykh: teoretychni i metodolohichni zasady* [Adult education: theoretical and methodological foundations]: monohrafiia. Kyiv: Ped. dumka, 272 [in Ukrainian].
- Marchuk, A.V. (2020). *Andrahohika* [Andragogy]: navch. posibnyk. Lviv: LvDUVS, 300 [in Ukrainian].
- Ohienko, O.I., & Lytovchenko, I.M. (2013). *Andrahohichna model navchannia: amerykanskyy kontekst* [An andragogic model of learning: The American context]: monohrafiia. Kyiv: Tsentr uchbovoi literatury, 234 [in Ukrainian].
- Osvita doroslykh u perspektyvi zmin: innovatsii, tekhnologii, prohnozy* [Adult education in the perspective of changes: innovations, technologies, forecasts]: kolektyvna monohrafiia / za red. A. Vasyliuk, A. Stohovskoho (2017). Nizhyn: Vyd. PP Lysenko M., 248 [in Ukrainian].
- Pashko, O. (2013). *Navchannia doroslykh: vyklyky, spetsyfika, interaktyvni metody. Ukrainskyi dosvid v rehionalnomu ekonomichnomu rozvytku* [Adult education: challenges, specifics, interactive methods. Ukrainian experience in regional economic development]: posibn. Lviv: Halytska vydavnycha spilka, 108 [in Ukrainian].

- Pavlyk, N. (2017). *Teoriia i praktyka orhanizatsii neformalnoi osvity molodi* [Theory and practice of the organization of informal education of youth]: navch. posib. Zhytomyr: Vyd-vo ZhDU im. I. Franka, 162 [in Ukrainian].
- Profesiina osvita: andrahohichnyi pidkhid [Professional education: andragogic approach]: kolektyvna monohrafiia / za red. O.A. Dubaseniuk. (2018). Zhytomyr: Vyd. O.O. Evenok, 452 [in Ukrainian].
- Sysoieva, S.O. (2011). *Interaktyvni tekhnolohii navchannia doroslykh* [Interactive technologies for teaching adults]: navch.-metod. posib. Kyiv: VD «EKMО», 324 [in Ukrainian].
- Teoriia i praktyka profesiinoi maisternosti v umovakh tsilozhyttievoho navchannia [Theory and practice of professional skills in the conditions of lifelong learning]: monohrafiia / za red. O.A. Dubaseniuk (2016). Zhytomyr. Vyd-vo Ruta, 400 [in Ukrainian].
- Vovk, M.P., Filipchuk, N.O., & Hryshchenko, Yu.V. ta in. (2019). *Tekhnolohii navchannia doroslykh v umovakh formalnoi i neformalnoi osvity* [Technologies of teaching adults in the conditions of formal and informal education]: praktychn. posib. 320 [in Ukrainian].
- Vozniuk, O.V. (2021). *Fraktalne modeliuvannia systemy kompetentnosti suchasnoho vchytelia* [Fractal modeling of the modern teacher's competence system]. *Rozvytok profesiinoi kompetentnosti pedahohichnykh pratsivnykiv Novoi ukrainskoi shkoly v umovakh pisliadyplomnoi osvity* : zb. materialiv Vseukr. nauk.-prakt. internet-konferentsii (onlain), 14 travnia 2021 r., Zhytomyr, 39-42 [in Ukrainian].
- Vykhruhshch, A.V., Vykhruhshch, V.O., & Romanyshina, L.M. (2018). *Zahalni osnovy andrahohiky* [General basics of andragogy]: navch. posib. Ternopil: Krok, 351 [in Ukrainian].

УДК 005.966:316.612:7.071.4

DOI: [https://doi.org/10.35387/od.2\(26\).2024.112-123](https://doi.org/10.35387/od.2(26).2024.112-123)

PROFESSIONAL AND PERSONAL DEVELOPMENT OF ACADEMIC STAFF: ORGANIZATIONAL AND MANAGERIAL ASPECTS

Piddiachyi Volodymyr – PhD in Education/Pedagogy, Senior Researcher in the Andragogy Department of the Ivan Ziaziun Institute of Pedagogical and Adult Education of the NAES of Ukraine

Піддячий Володимир Миколайович – доктор філософії у галузі 01 Освіта / Педагогіка, старший науковий співробітник відділу андрагогіки ІПООД імені Івана Зязюна НАПН України

ORCID iD: <http://orcid.org/0000-0002-8596-6749>

E-mail: pvm2010@ukr.net

Abstract. *The article examines the organizational and managerial aspects of the professional and personal development of academic staff. It highlights the need for effective planning and optimal time management due to the fast-paced dynamics of modern society, the importance of acquiring new knowledge and innovative technologies, and evolving labor market demands.*